

פרשת מטות-מסעי - על התנדבות והקרבה, חובות וזכויות

מטות מסעי - שתי פרשות שהוצמדו להן יחד בגלל אורכן (הקצר) ובגלל מספר נושאים המופיעים בהם, הדומים אלו לאלו.

אני רוצה לעסוק בשני נושאים, שעל פניו דווקא לא נראים דומים, אבל אם נסתכל עליהם לעומק - נראה את הקשר ביניהם:

הנושא הראשון מופיע בפרק ל"ב. שם מתוארים שני שבטים וחצי (ראובן, גד וחצי המנשה), שרואים את האזור הפורה שמזרח לירדן ומרגישים שזהו אזור שיתאים לגידולי הצאן שלהם. בתמימותם, הם באים למשה ומבקשים ממנו לא לחצות את הירדן, אלא להישאר שם, מאחור. יש לי הרגשה שכותב התורה דווקא לא כל כך מסכים איתי לגבי המילה "בתמימותם", כי הוא מתחיל את הסיפור במשפט "ומקנה רב היה לבני ראובן ובני גד עצום מאוד". למה לכתוב דבר כזה? במדרש תנחומא, מדברים חז"ל על כך ששבט גד וראובן היו הראשונים שיצאו לגלות דווקא בגלל הרכוש הרב שהיה להם, דווקא בגלל העובדה שהעדיפו להשקיע בו ולהמשיך להתעשר, מאשר לתמוך ב'מאמץ הלאומי' של עם ישראל, הוא ההשתלטות על ארץ כנען. למרות זאת - אני לא חושב שמישהו ציפה לכך שמשה יגיב בכזה זעם לבקשתם - משה משווה את בקשתם למעשה המרגלים - המעשה שגרם לעם ישראל להישאר עוד 40 שנה במדבר! מה הם בסך הכל ביקשו? להישאר ממזרח לירדן, בשטח שמתאים לכלכלה שלהם? למה הם בכלל צריכים להקריב אנשים במלחמה על שטח שבו הם אפילו לא הולכים לחיות? זה שהם מתיישבים ממזרח לירדן עשוי אפילו לעזור לעם ישראל, כי אז ניתן יהיה לפזר את השבטים שכן יחצו את הירדן על שטח גדול יותר. אז מה הבעיה?

אני מורה לשל"ח, ואחד מהפרויקטים האדירים שמתנהלים בשל"ח הוא מה שנקרא "הגיחה המחנאית". הגיחה מתחילה בחודשים של תכנונים של כל הכיתה לגבי שרטוט ותכנון של מחנה, הכנת תפריט לארוחת ערב, הצגה כיתתית, ועוד משימות שעליהם לבצע ביום הגיחה. לא פעם אני נתקל בכיתות שמגיעות לגיחה, עובדות במרץ על בניית האוהלים כל הבוקר, מצליחות לבנות איזה מתקן או שניים שתכננו, ואז - מתחילים לראות אנשים שיושבים בצד ונחיים, כי "עבדתי מאוד קשה עד עכשיו, ועכשיו אני נח קצת", כי "את תחום האחריות שלי סיימתי". ובזמן הזה - חבריהם ממשיכים לעבוד. ברגע הזה, תפקידי כמורה הוא לדרבן את היושבים בצד לחזור לעבודה. לא כי צריך לבצע את המשימה, אלא כי אם הם ימשיכו לשבת, לאט לאט יצטרפו אליהם עוד ועוד אנשים (שיגידו "אם להם מותר לשבת - אז גם לי"), ועבודת

הצוות והחתימה למטרה משותפת תפנה את מקומה לאינטרסים צרים וצרכים פרטיים של אנשים. אני תמיד מספר להם את הסיפור על העגלה הרתומה ל-40 סוסים, שכל סוס התעייף בשלב מסוים והחליט שהוא יכול להרשות לעצמו לשבת על העגלה במקום למשוך אותה, עד שבסופו של דבר לא נשאר מי שימשוך את העגלה, ואת הסיפור סיימו הזאבים במהלך הלילה....

על זה כותב פנחס פלאי בספרו "תורת היום":

משה רבינו לא חשש שהשתמטות זו תפגע במאמץ המלחמתי. אחרי הכל, הקב"ה הבטיח את הארץ לבני ישראל, ללא תלות במספר השבטים שייטלו חלק במלחמה. דאגתו של משה הייתה נתונה למשמעות ה מוסרית של פרישת שני שבטים מן הכלל. אי שוויון זה בנשיאה בנטל, משקף "תרבות אנשים חטאים". "תרבות" שלמה של השתמטות, שראשיתה בבריחה ממערכות המלחמה, המשכה בעשית רווחים כלכליים על חשבון שאר הציבור וסופה מי יישורנו.

אני אגיד לכם את האמת? אני לא חושב שלבני ראובן, גד וחצי המנשה הייתה כוונה רעה. אני לא מאמין שהם תכננו לעשות רווחים על חשבונם של שאר שבטי ישראל, ממש כמו שאני לא מאמין שמישהו בכיתות מתכוון לנצל את שאר חברי כיתתו שיעבדו בשבילו, אבל אני חושב שהשבטים שעברו את תלאות המדבר - היו שבעים, עייפים, רצו לנוח - ולכן גם איבדו את הלהט של המטרה כשראו את השטחים הירוקים של עבר הירדן. על הלהט הזה כתב א.ד. גורדון:

...מה הם כוחותינו ואמצעינו? לעת עתה צריך להגיד ישר: אפס... רק ברצוננו, במסירות נפשנו לעבודה הזאת, בזה שנהיה מוכנים לכול!... אבל באמת הצרה היא שהאידיאליסטים שלנו הם יותר מדי ריאליסטים... אין אצלנו אמונה נלהבת, אין בנו השאיפה הכבירה שמביאה לידי מסירות נפש, שפורצת כל הגדרים ויכולה למשוך ולשאת בזרמה את הכל ולנצח את הכל... לציון השבה לתחייה אין צורך ביהודים התקועים בחוץ לארץ. רק את אלה היא נכונה לקבל בזרועות פתוחות - עובדים בעלי כשרון ומסורים, הנכונים לשאת ולסבול הכל...
א"ד גורדון, מכתב מארץ ישראל (1904) - בתוך כתבי א"ד גורדון, ירושלים תשי"ב עמ' 83-84

כלומר - מה שצריך פה כדי להזיז דברים זה אנשים עם להט בעיניים. ובזמן העלייה השנייה - א.ד. גורדון מתחיל הרגיש שיש מחסור בכאלה. דיברתי על העלייה השנייה? לא, התכוונתי על היום! כשאנשים מרגישים שהמדינה אומרת להם לבצע משימות (כמו לשרת בצבא בשירות קרבי) ש"מבחינה פיזית אני לא בנוי אליה", ש"מבחינה מוסרית אני לא מסכים אתה", ש"לא מרגיש שאני יכול לבטא את ה'אני האמתי' שלי תוך כדי ביצוע המטלה הזו", ש"לא תקדם את האינטרסים שלי בהמשך", שה"רוח החופשית שלי לא מתאימה למסגרת לוחצת כמו זו", ש"מעדיף לתרום בצורה שיותר

מתאימה לי, (כי הרי מה אפשר לעשות עם שירות צבאי בשריון?
עדיף לשרת ב-8200....), או שמעדיף ללמוד כרגע, וזה בוודאות
מה שיתרום כרגע למדינה בצורה הטובה ביותר! אתם תראו את זה
בהמשך....."

דיברתי מדינת ישראל? התכוונתי אפילו לקהילות קטנות הרבה
יותר, גם פה - בקהילה הפרטית שלנו, שמעתי אנשים שהרגישו
שבזמן האחרון יש מחסור בכח אדם להוט ופעיל.
אז אין פה אנשים רעים, אבל אולי התחושה שכל המטרות כבר
הושגו - גורמת לאנשים להתנהג כאילו במצב של היום כבר אין
בשביל מה להירתם, כי הכל בסדר, ואפשר להישען אחורה בנחת. לא
הייתי מציע להתמכר להרגשה הזו, כי אנחנו עלולים "להירדם
בשמירה".

אבל השבטים אפילו לא מתווכחים. הם מבינים מהר מאוד את
העניין, ומציעים למשה פשרה - "הגברים ייכנסו עם שאר השבטים
לארץ ישראל ויסייעו בכיבוש הארץ, בעוד הנשים, הזקנים
והילדים - יישארו באזור הזה. משה מקבל את הפתרון הזה. הוא
מקבל אותו כי מדובר על מהלך שבכל זאת מבטא סולידריות של
השבטים לשאר עם ישראל. זו בכל זאת הצהרה על שותפות גורל, גם
אם בסופו של דבר - הם גרים במקום אחר, מרוחק. הם מוכנים
לתרום את חלקם ולהשפיע, הם מוכנים להקריב, פשוט מתוך אותה
תחושה עממית שמלכתחילה ליכדה את כל האנשים האלה תחת סמל אחד
- סמל הדת (והתרבות היהודית).

הנושא השני שרציתי לדבר עליו הוא הסיפור על בנות צלפחד.
צלפחד היה בן שבט מנשה, שנפטר, וכשהגיע הזמן לחלק את נחלות
השבטים - הגיעו בנותיו של צלפחד ודרשו את חלקן. הייתי רוצה
להגיד שהעניין הזה (לפחות היום) הוא מובן מאלי, אבל האם זה
באמת כך? האם ההתייחסות לזכויות (וחובות) הנשים היום דומה
לזו של הגברים? אם נחזור לנושא הקודם שדיברנו עליו - גם פה
יש טענות לכך שציבור מסוים לא אמור לקחת חלק במאמץ (מרצונו
או שלא מרצונו). למה? כי נשים - "פשוט לא בנויות בשביל
דברים כאלה....", "כי איך זה ישפיע על הגברים?" גם פה - כמו
שאני מבין את זה - האמירה בתורה היא חד משמעית: סולידריות
עממית היא סולידריות עממית - והיא חוצה גם מגדרים. בני שבט
מנשה התמרמרו על הקביעה שלבנות צלפחד מגיעה נחלה משלהן, כי
אז שבט מנשה עלול לאבד שטחים לטובת בני שבט אחר שיתחננו עם
בנות צלפחד - התשובה של אלוהים לכך דווקא מחזקת לדעתי את
האמירה הזו - בנות צלפחד יתחננו בתוך השבט, כי סולידריות
היא סולידריות, היא סולידריות.

אז אני רק מבקש - שלא נאבד את הלהט, כי פשוט
.... עוד לא הגענו, והאופק עוד רחוק

.... וצריך להמשיך ללכת, וצריך להמשיך לצעוד
והדרך עוד מושכת, ארוכה. (נעמי שמר)

שבת שלום